

Eugeniusz Szymik

"Pedagogiczne aspekty wykorzystania czasopism w procesie wspierania rozwoju dzieci przedszkolnych", Alina Budniak, Katowice 2009 : [recenzja]

Nauczyciel i Szkoła 1 (49), 135-139

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eugeniusz SZYMIK

Zespół Szkół nr 2 w Czerwionce-Leszczynach

.....

Recenzja książki: Alina Budniak, Pedagogiczne aspekty wykorzystania czasopism w procesie wspierania rozwoju dzieci przedszkolnych,

Katowice 2009, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej im. Wojciecha Korfa, ss. 240.

Zróżnicowanie merytoryczne czasopism adresowanych do najmłodszych odbiorców skłania do podjęcia badań nad zjawiskiem rynku czytelniczego dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Stąd też nie dziwi fakt, iż ukazała się ostatnio książka z zakresu edukacji wczesnoszkolnej, która wpisuje się w problematykę poświęconą prasie dziecięcej, dotyczącą sposobów wykorzystania periodyków dla dzieci przez wychowawców przedszkoli w praktyce wczesnoszkolnej w celu stymulowania ich rozwoju.

Praca składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych *Wstępem*.

We *Wstępie*, Autorka podkreśla, że „Dynamicznie rozwijający się rynek periodyków dla dzieci stwarza problemy badawcze – prasoznawcy nie są w stanie prowadzić systematycznych badań nad przemianami prasy dla dzieci ze względu na ilość i dostępność tytułów, ich czasem bardzo krótką obecność na rynku wydawniczym, wreszcie ze względu na zakres kompetencji: w przypadku pism dla przedszkolaków sam opis zawartości periodyków jest niewystarczający” (s. 5).

Bardzo ważne uzasadnienie dla napisania tej pracy i jej odbioru odnajdujemy nieco dalej. Autorka uważa, iż „Niniejsza praca koncentruje się na wskazaniu opiekunom dziecka możliwości i sposobów wykorzystania periodyków dla dzieci we wspieraniu rozwoju spostrzegawczości dzieci, ich uwagi, pamięci, różnorodnych umiejętności praktycznych, społecznych i umysłowych, kompetencji przydatnych w późniejszej nauce” (s. 5).

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Czasopisma dla dzieci – rys historyczny*, zreferowane zostały zagadnienia związane z historią powstania i sposobami funkcjonowania czasopism dla dzieci. Autorka w krótkim rysie historycznym przybliży czytelnikowi początki europejskiego czasopiśmiennictwa dla dzieci (połowa XVIII wieku), jego długą drogę rozwojową (m.in. procesy specjalizacji według wieku odbiorcy, zróżnicowania tematycznego, formalnego i edytorskiego, zmiany dotyczące nadawcy) aż do początków XX wieku (powstanie nurtu związanego z ruchem pedagogicznym tzw. nowego wychowania lub tzw. szkoły freinetowskiej – czasopiśmiennictwo szkolne czy uczniowskie).

W kolejności pojawiają się uwagi poświęcone początkom polskiej prasy dla dzieci, przypadające na okres epoki stanisławowskiej, z wyeksponowaniem pierwszego czasopisma „Rozrywki dla Dzieci” i ważniejszych tytułów wychodzących w XIX wieku na ziemiach polskich, takich jak: „Dziennik dla Dzieci”, „Zorza”, „Szkółka dla Dzieci”, „Przyjaciel Dzieci”, „Wieczory Rodzinne”. W dalszej kolejności A. Budniak ukazuje rozkwit czasopiśmiennictwa w okresie międzywojennym, wymieniając tytuły periodyków oświatowych, np. „Mały Płomyczek”, „Słonko”, „Iskry”, a także czasopism religijnych, np. „Mały Gość Niedzielny”, czasopism harcerskich, np. „Brzask” i „Źródło”, czasopism mniejszości narodowych, m.in. polskojęzyczny „Mały Przegląd”, i czasopism konspiracyjnych, np. „Jawnutka”. Następnie pojawiają się informacje dotyczące reaktywacji czasopism dla dzieci po zakończeniu II wojny światowej. Autorka przywołuje tytuły periodyków, które ukazywały się już w latach międzywojennych, na przykład: „Płomyk”, „Płomyczek”, „Iskierki”, a także tytuły nowe, takie jak: „Świerszczyk”, „Przyjaciel”, „Na tropic”, „Świat Przygód”, „Młoda Rzeczpospolita”, „Płomienie” oraz unaocznia, iż stan ten trwał do roku 1950, kiedy to nastąpiła całkowita koncentracja prasy w rękach państwa. Wówczas to z pism: „Świat Przygód” i „Na tropic” powstała gazeta harcerska dla nastolatków pt. „Świat Młodych”. Warto również odnotować fakt, który dostrzegła Autorka pracy, iż zasadniczą czułą dla dziejów prasy dziecięcej był rok 1989 i powstanie wolnego rynku prasowego, co zaowocowało pojawieniem się na rynku polskim czasopism międzynarodowych („Dziewczyna”, „Popcorn”, „Muminki”, „Bęc” i in.), powstawaniem czasopism prywatnych („Pentliczek”, „Zwierzaki”), prywatyzacją niektórych czasopism (np. „Młody Technik”, „Płomyczek”) oraz załamaniem się wydawania czasopism masowych publikowanych w Polsce Ludowej (upadek „Płomyka” i „Świata Młodych”).

A. Budniak podaje również, iż liczba publikowanych tytułów czasopism zwiększyła się wraz z pojawieniem się możliwości tworzenia prywatnych firm wydawniczych. Słusznie zauważyła, że niektóre z czasopism mają swój pierwowzór w programach telewizyjnych dla dzieci, np. „Ciuchcia”, „Domowe Przedszkole”, „Magazyn 5 – 10 – 15”, zaś bogaty zestaw tytułów różnych czasopism pojawił się na rynku wydawniczym w latach 90. (na szczególną uwagę zasługują, zdaniem autorki, czasopismo dziecięce pt. „Kubuś Puchatek”, bardzo popularne wśród przedszkolaków).

Na koniec rozdziału pojawia się konkluzja, iż „Na przestrzeni 250 lat od wydania pierwszego czasopisma dla dzieci zmieniała się rola i zadania czasopism kierowanych do młodych czytelników: w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych XX wieku periodyki były nastawione przede wszystkim na kształtowanie poglądów i postaw przez dostarczanie dzieciom wiedzy o świecie, wpływanie na system wartości, wyzwalanie aktywności twórczej i pobudzanie działań społecznych. Tymczasem od lat dziewięćdziesiątych prasa dziecięca jest skierowana na wypełnianie zadań poznawczych i organizowanie czasu wolnego (funkcja rozrywkowa)” (s. 41).

W rozdziale drugim, zatytułowanym *Rodzaje, zadania i funkcje czasopism dla dzieci młodszych*, autorka koncentruje się na podziale i funkcjach czasopism dla dzieci w wieku przedszkolnym, unaoczniając czytelnikowi, iż istnieje

wiele podziałów (kryteriów) czasopism dla dzieci z uwagi na ich różnorodność i różnorodność zadań, jakie czasopisma mają do spełnienia. Wśród różnych klasyfikacji wymienia następujące: klasyfikację wydawnictw periodycznych ze względu na zamieszczane w periodykach teksty, jakość i wykorzystanie ilustracji oraz formę edytorską w ujęciu A. Przeclawskiej; typologię czasopism dla dzieci według kryterium zawartości, form wypowiedzi, a także charakteru i kręgu odbiorców według J. Jarowieckiego; uszczegółowiony podział periodyków dla dzieci dokonany przez I. Konopnicką.

Budniak przytacza nazwiska znawców języka prasy jako medium masowego (np. M. Bugary, D. Żebrowskiej, A. Przeclawskiej, J. Gajdy, S. Juszczyka, M. Braun-Gałkowskiej, J. Jarowieckiego, J. Papuzińskiej). W opinii J. Papuzińskiej prasa dziecięca i młodzieżowa powinna spełniać trzy istotne funkcje. Pierwsza funkcja ma za zadanie oddziaływanie wychowawcze, estetyczno-poznawcze i estetyczno-idcownicze. Polega na kształtowaniu poglądów i postaw młodego odbiorcy poprzez dostarczanie mu wiedzy o świecie i wpływanie na jego system wartości. Realizacji tej funkcji sprzyjają zamieszczone w czasopiśmie utwory i formy wizualne (np. ilustracje i fotografie). Druga funkcja przejawia się w bezpośrednim wyzwaniu aktywności odbiorcy (chodzi tutaj o aktywność wyrażającą się w twórczości i społecznym działaniu, np. poprzez obserwację, porównywanie, opowiadanie, kolorowanie itp.). Trzecia funkcja sprowadza się do zaspokajania bieżących społecznych potrzeb wychowawczych, które nie zostały objęte przez instytucje wychowania bezpośredniego.

Autorka podkreśla, iż są to funkcje trwałe i nicodłaczne od siebie (biorąc pod uwagę historię prasy).

Budniak zwraca uwagę na bogactwo i różnorodność funkcji i zadań czasopism dla dzieci, które są wynikiem (następstwem) specyficznych cech odbiorcy – jego zainteresowań, zaciekawienia światem, zamiłowania do aktywnego sposobu życia, utożsamiania się z bohaterem, wykazywania chęci działania, poznawania i przeżywania.

Autorka dostrzega także rolę czasopism w wychowaniu dzieci przedszkolnych. Jej zdaniem, czasopisma stanowią nie tylko źródło wzruszeń w kontakcie z literaturą, ale zamieszczone w nich teksty literackie, historyjki obrazkowe, ilustracje uczą zasad dobrego wychowania i norm zachowań w różnych sytuacjach społecznych, rozwijają empatię dziecka, natomiast zadania do wykonania, gry i zabawy, prace plastyczno-techniczne zachęcają młodych czytelników do aktywności i zagospodarowują czas wolny dziecka w sposób ciekawy i twórczy, a zatem realizują funkcję wychowawczą, rozrywkową i ludyczną.

W dalszej części książki, w rozdziale trzecim, pt. *Periodyki dla dzieci w opinii adresatów i ich rodziców – wyniki badań empirycznych*, autorka prezentuje wyniki badań empirycznych dotyczących znajomości czasopism przez dzieci w wieku przedszkolnym (155 dzieci) i ich rodziców (355 osób), zamieszkałych na terenie województwa śląskiego, a także opinii respondentów na temat walorów czasopism adresowanych do młodego odbiorcy. Jak stwierdza autorka pracy, „Podjęte badania sondażowe wśród dzieci w wieku przedszkolnym i ich rodziców miały na celu stwierdzenie, jakie czasopisma dla dzieci są znane i nabywane, jak częsty jest kontakt dziecka z pismem, w jaki sposób dzieci

korzystają z zawartych w periodykach materiałów, co dzieci i rodzice cenią w zawartości pism i co jest powodem ich zakupu” (s. 67).

W opinii badanych rodziców najbardziej interesujące dla dzieci są: rebusy, zagadki i łamigłówki, czyli te elementy pisma, które pobudzają aktywność dziecka, a ponadto: rozrywki umysłowe, zadania graficzne, przykłady zabaw i gier, zadania związane z poznawaniem liter, ich pisanie, zadania i zabawy matematyczne, teksty obrazkowo-literowe do wspólnego czytania z dorosłym, informacje o przyrodzie. Natomiast uwagę młodych czytelników czasopism – ich zdaniem – przykuwają: urozmaicona (ciekawa, kolorowa) szata graficzna, dodatki (np. dołączone drobne prezenty), różnobarwne zdjęcia i ilustracje, interesująca i bogata zawartość treściowa (propozycje prac manualnych, majsterkowania, ciekawe opowiadania), dostosowanie tematyki do zainteresowań dziecka, zachęta dla rodziców do wspólnego spędzania czasu.

Respondenci dostrzegli również korzyści wynikające z kontaktu dzieci z czasopismami w rozwoju ich następujących umiejętności: uważnego słuchania, czytania, poznania sposobów spędzania wolnego czasu, wykonywania różnych prac plastycznych, kształtowania umiejętności wykonywania podstawowych działań matematycznych, rozwijania sprawności manualnej i inne.

Natomiast dla grupy ankietowanych przedszkolaków cennymi walorami periodyków okazały się: dodatki załączane do czasopism, ciekawostki o świecie przyrody, historyjki obrazkowe, zagadki, reklamy różnych gier, zabawek i książek dla dzieci.

W ostatnim, czwartym, rozdziale pracy pt. *Możliwości wykorzystania czasopism we wspieraniu wszechstronnego rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym*, A. Budniak wskazuje na możliwości wykorzystania niektórych czasopism dla wspomagania rozwoju osobowości dzieci w wieku przedszkolnym. Jej zdaniem, atrakcyjne zadania, zabawy (różnego typu rozrywki umysłowe) i ćwiczenia zamieszczone w czasopismach wyzwalają motywację i zaangażowanie dziecka, rozwijają kompetencje poznawcze, sprawności intelektualne (jego pamięć i myślenie), manualne i ruchowe, koordynację wzrokowo-ruchową i orientację przestrzenną, gotowość do nauki (psychomotoryczną, słownikowo-pojęciową, emocjonalno-motywacyjną), kształtują wrażliwość emocjonalną, moralną i społeczną oraz pobudzają zainteresowania otaczającym światem społecznym i przyrodniczym.

Z pewnością na uwagę zasługują zamieszczone w tym rozdziale (na stronach 107–175) ciekawe przykłady zabaw doskonalących sprawność manualną dziecka, zacierpnięte z periodyków dla dzieci (są to zabawy konstrukcyjne, majsterkowanie, prace plastyczne i techniczne wykonywane przez dzieci).

W obszernym *Podsumowaniu i wnioskach* zawarte są uogólnienia potwierdzające tezę na temat możliwości wykorzystania niektórych wybranych czasopism dla dzieci w wieku przedszkolnym dla wspomagania rozwoju ich osobowości, a także postulaty dla praktyki.

Autorka szczegółowo przedstawia również wnioski dotyczące wyników badań empirycznych, przeprowadzonych wśród rodziców dzieci w wieku przedszkolnym z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety.

Starannie opracowana *Bibliografia* pozwoli czytelnikom na odnalezienie inspirujących kierunków w ich refleksji nad czasopismami adresowanymi do młodego odbiorcy, a w szczególności na znalezienie wartościowego tytułu wśród bogactwa i różnorodności tytułów na rynku wydawniczym.

Bardzo przydatne dla nauczycieli czynnych zawodowo (i nie tylko) mogą być *Aneksy* (16), które zawierają kwestionariusze ankiet (np. Kwestionariusz ankiety dla rodziców, Kwestionariusz wywiadu z dzieckiem w wieku przedszkolnym), tabele (np. Czasopisma dla dzieci znane badanym rodzicom, Wykaz tytułów czasopism znanych badanym dzieciom w wieku przedszkolnym) oraz konспекty zajęć (np. Konспект zajęć dla dzieci 5-letnich, Konспект zajęć dla dzieci 6-letnich, Konспект zajęć indywidualnych, Konспект zajęć indywidualnych – kompensacyjnych).

Praca zawiera również *Spis tabel* (15), *Spis wykresów* (1) i *Spis rysunków* (171), w których zamieszczono ciekawe przykłady prac konstrukcyjnych, plastycznych i technicznych wykonywanych przez dzieci.

Publikacja adresowana jest do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, studentów kierunków pedagogicznych, nauczycieli akademickich, ale także do rodziców (pozwala ukierunkować gusta czytelnicze swoich dzieci i wskazać na wartościowy tytuł) i wydawców prasy (stanowi odpowiedź, w jaki sposób można przygotować pod względem merytorycznym i estetycznym czasopisma dla dzieci).

Całość pracy, napisanej zrozumiałym, jasnym i poprawnym językiem, posiada starannie przemyślaną oraz logicznie ujętą strukturę treści.

Praca jest interesująca i wartościowa z poznawczego punktu widzenia, bowiem zawiera nie tylko ciekawe opracowanie teoretyczne, ale również rezultaty badań empirycznych, przekonujące czytelników o możliwościach wykorzystania czasopism we wspieraniu wszechstronnego rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym. Pod względem edytorskim recenzowana książka nie budzi zastrzeżeń.